

ДО ПИТАННЯ ПРО КОЛО СУБ'ЄКТІВ-ІНІЦІАТОРІВ ВІДНОВЛЕННЯ ВТРАЧЕНИХ МАТЕРІАЛІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Ганна Володимирівна ГОРДУЗ,

*аспірантка кафедри кримінального
процесу та криміналістики
Одеського державного університету
внутрішніх справ*

Відповідно до чинної редакції ст. 615-1 КПК України суб'єктами-ініціаторами відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження можуть виступати: прокурор; слідчий чи дізнавач, за погодженням з прокурором; сторона захисту; потерпілий; суд за власною ініціативою.

Попри те, що ст. 615-1 КПК України вирішує окремі питання щодо ініціаторів відновлення, низка учасників кримінального провадження, які повинні мати право на звернення до слідчого судді, суду з клопотанням про відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження, залишилися поза увагою законодавця.

По-перше, привертає увагу те, що лише потерпілий, а не також його представник та законний представник наділені таким правом. Натомість логічно ці суб'єкти також повинні мати відповідне право, адже діють в інтересах потерпілого.

По-друге, право на відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження має бути надано й іншій особі, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування. Зупинимось трохи детальніше на цьому питанні. Відповідно до п. 16-1 ч. 1 ст. 3 КПК України інша особа, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування, - це особа, стосовно якої (в тому числі щодо її майна) здійснюються процесуальні дії, визначені КПК України, також відповідно до п. 25 ч. 1 ст. 3 КПК України така особа віднесена до переліку учасників кримінального провадження [1]. У доктрині кримінального процесу до таких суб'єктів відносять: особу, стосовно якої проводяться негласні слідчі (розшукові) дії; власника житла чи іншого володіння, де проводиться обшук; особу, котра перебуває в житлі чи іншому володінні під час обшуку, але не є його власником; особу, щодо якої проводяться негласні слідчі (розшукові) дії; володільця тимчасово вилученого майна; володільця тимчасово вилучених речей та документів; третю особу, щодо майна якої вирішується питання про арешт; особу, у якій проводиться обшук; особу, якій відмовлено у визнанні потерпілою та ін.

Слід констатувати, що на теперішній час процесуальний статус таких осіб фактично не регламентований, відсутні і комплексні дослідження з цього питання. У КПК України міститься декілька норм,

які безпосередньо вказують на наявність прав у такого учасника кримінального провадження. Зокрема, у ст. 284 КПК України вказується, що такі учасники кримінального провадження мають право заявляти клопотання прокурору про закриття кримінального провадження за наявності передбачених відповідними пунктами статті підстав, у ст. 303 КПК України передбачається право на оскарження ними рішень, дій чи бездіяльності слідчого, дізнавача або прокурора за відповідних підстав; у ст. 308 КПК України прямо визначається право таких учасників на оскарження прокурору вищого рівня недотримання розумних строків слідчим, дізнавачем, прокурором під час досудового розслідування. У ч. 1 ст. 220 КПК України щодо звернення з клопотанням про виконання будь-яких процесуальних дій у випадках, установлених Кодексом йдеться не тільки про іншу особу, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування, а й про представника такої особи, хоча і процесуальний статус такого суб'єкта не регламентований законодавством.

Вчені також зазначають, що невід'ємним для цих учасників є право на захист, яке виникає з моменту провадження процесуальних дій стосовно особи, відповідне право на ознайомлення з матеріалами кримінального провадження до його завершення, без забезпечення якого фактично унеможливлена й реалізація інших прав цього учасника [2, с. 51].

Безумовно, що зазначені учасники мають відповідне право на оскарження ухвал слідчого судді, що визначається ст. 55 Конституції України, ст. 7, 24 КПК України, відповідними пунктами ст. 309 КПК України. Так, наприклад, у постанові Першої судової палати Касаційного кримінального суду від 22.12.2022 у справі № 756/19482/21 суд констатував, що хоча апелянт не є особою, щодо майна якої вирішується питання про арешт, оскільки права власності на таке майно він не набув, однак з урахуванням зазначених вище договорів (інвестування в будівництво) ухвала слідчого судді про арешт майна у даному випадку **фактично зачіпає інтереси** ОСОБА_6 (виділено Г.Г.), а тому його касаційна скарга підлягає лише частковому задоволенню, а ухвала судді апеляційного суду – скасуванню з призначенням нового розгляду в суді апеляційної інстанції [3].

Зазначене привертає нашу увагу також до такого учасника, який також позбавлений права на відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження, як третя особа, щодо майна якої вирішується питання про арешт. Процесуальний статус цього суб'єкта та його представника визначений у ст. 64-2 КПК України та віднесений до групи «інших учасників кримінального провадження». Відповідно до ч. 3 ст. 64-2 КПК України така особа має права та обов'язки, передбачені Кодексом для підозрюваного, обвинуваченого, в частині, що стосується арешту майна, вона повідомляється про прийняті процесуальні рішення в кримінальному провадженні, що стосуються арешту майна, та отримує їх копії у випадках та в порядку, встановлених КПК України [1].

Третій учасник кримінального провадження, який також залишився поза увагою законодавця при формуванні ст. 615-1 КПК України – викривач. Зазначений суб'єкт є відносно новим учасником кримінального провадження. Відповідно до п. 16-2 ч. 1 ст. 3 КПК України викривач – фізична особа, яка за наявності переконання, що інформація є достовірною, звернулася із заявою або повідомленням про корупційне кримінальне правопорушення до органу досудового розслідування [1]. Процесуальний статус викривача так само, як іншої особи, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування, не регламентований. Натомість викривач як учасник кримінального провадження має низку прав, до яких відносяться право визначені у кримінальному процесуальному законодавстві права, які він має як заявник, виплату нагороди (ст. 130-1) та пов'язані із цим права на оскарження судових рішень щодо такої нагороди, забезпечення безпеки, отримання інформації про закінчення досудового розслідування (ст. 283). Також права викривача визначені у ч. 2 ст. 53-3 ЗУ «Про запобігання корупції». Вчені називають також серед прав викривача наступні: отримати від органу, до якого він подав заяву, документ, що підтверджує її прийняття і реєстрацію, отримати витяг з ЄРДР, подати на підтвердження своєї заяви речі і документи, отримати інформацію про закінчення досудового розслідування, отримувати інформацію про стан досудового розслідування, розпочатого за його заявою чи повідомленням (це право є спеціальним саме для заявника-викривача) [4, с. 530 – 531].

Як видно з наведеного, низка суб'єктів, які мають процесуальні права, які повинні бути гарантовані та реалізація яких може бути обмежена внаслідок втрати матеріалів кримінального провадження, залишилися поза увагою законодавця при визначенні ініціаторів цієї процедури. З одного боку, такі учасники можуть скористатися передбаченим ч. 1 ст. 220 КПК України правом і подати клопотання слідчому, дізнавачу, прокурору про відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження, які у разі його задоволення звертатимуться до слідчого судді у визначеному порядку. З іншого боку, складно пояснити вибірковий підхід законодавця до визначення кола ініціаторів у ч. 2 ст. 615-1 КПК України, крім того, відповідна потреба зазначених учасників може виникнути не тільки на стадії досудового розслідування. І останній аргумент на користь нашої думки щодо необхідності розширення переліку суб'єктів-ініціаторів процедури відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження полягає у тому, що якість закону забезпечується його визначеністю. Відновлення втрачених матеріалів по суті виступає забезпечувальним механізмом, без якого вирішення питань про захист, поновлення прав і законних інтересів учасників провадження унеможливлений внаслідок відсутності таких матеріалів. Тож, як уже доводилося раніше, ініціація цієї процедури, у першу чергу, пов'язана з необхідністю забезпечення реалізації відповідного суб'єктивного права учасників провадження в межах

приватного інтересу та/ або публічних інтересів, завдань кримінального провадження.

На нашу думку, найлогічнішим стане використання узагальненої дефініції для позначення кола ініціаторів досліджуваної процедури, як «учасників кримінального провадження». Попри те, що окрім вищеперелічених суб'єктів, яким має бути надано право звертатися з клопотанням про відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження, у п. 25 ч. 1 ст. 3 КПК України названі учасники, до яких застосування цієї процедури унеможливлено внаслідок відсутності у них кореспондуючих прав чи повноважень (наприклад, секретар судового засідання, спеціаліст, судовий розпорядник), логічно, що й відповідного законного інтересу щодо такого звернення ці учасники не матимуть. Таким чином, пропонуємо внести зміни до ч. 2 ст. 615-1 КПК України, зазначивши **інших учасників кримінального провадження**, в якості суб'єктів ініціювання такої діяльності.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88.
2. Гнатюк А.Ю. Щодо надання права на ознайомлення з матеріалами кримінального провадження особою, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування. *Poltava Law Review*. №1. 2023. С. 44 – 52.
3. Постанова Першої судової палати Касаційного кримінального суду від 22.12.2022 у справі № 756/19482/21. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/108225832?fbclid=IwAR3MaqXoJSFKuAB4EbVX1XcQMD5XpKv_V2IaNgPWlWZI9P0pg7RVdEoolgE.
4. Гловюк І.В., Луцик В.В. Кримінально-процесуальний статус викривача: проблемні питання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. №10. С. 529 – 532.